

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Досліджуються теоретичні аспекти формування механізму фінансового оздоровлення підприємств у сучасних умовах. Розглянуто нормативно-правове, інформаційне та фінансове забезпечення проведення оздоровлення підприємств.

Ключові слова: фінансовий механізм, санація, фінансове оздоровлення, фінансові методи, фінансові важелі, кредитування, інвестування, самофінансування.

Постановка проблеми. В нестійких для підприємств сучасних економічних умовах господарювання, ринкових трансформацій та негативних тенденцій, викликаних внутрішніми та зовнішніми чинниками актуальним є пошук методів та способів досягнення довготермінового і стабільного розвитку підприємства. Це зумовлено, насамперед, неготовністю вітчизняних підприємств до зростаючої конкуренції, динамічних умов діяльності, вільного ціноутворення та ризиковості прийняття рішень. Ринкове середовище супроводжується здебільшого допустимою невизначеністю умов господарської діяльності підприємств, що за відсутності досвіду призводить до протиріч та диспропорцій у процесах їх функціонування та до виникнення загрози неплатоспроможності, а в окремих випадках - до банкрутства.

На вирішення відповідних проблем повинна бути націлена система заходів фінансового оздоровлення підприємств, яка дозволить запобігати та долати негативні тенденції у їх діяльності на основі раціонального використання наявних фінансових ресурсів і виробничого потенціалу, мінімізації матеріальних та фінансових витрат шляхом застосування відповідних форм, принципів та методів фінансової роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти проблеми фінансового оздоровлення підприємств висвітлені в сучасній вітчизняній економічній літературі. Це стосується, зокрема, праць: Є. Андрушак, І. Бланка, В. Бугаєва, В. Василенка, М. Головін, І. Зятковського, О. Копилюка, О. Мозенкова, С. Салиги, М. Тітова, О. Терещенка. Визначаючи важливість і практичне значення напрацювань у методологічній базі з проблем фінансової санації підприємств, слід зазначити, що окремі теоретичні та практичні аспекти залишаються недостатньо розробленими. В сучасних умовах необхідним є удосконалення принципів та механізмів здійснення фінансового оздоровлення підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження виступають теоретичні аспекти формування механізму фінансового оздоровлення вітчизняних

підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан підприємств та вдосконалення положень законодавства у сфері застереження неплатоспроможності потребують узагальнення результатів наукових розробок і формування нових комплексних рішень. Слід констатувати, що нині виправданим буде надати підприємствам можливості самостійно розв'язувати назрілі проблеми загрози неплатоспроможності та виявлення ознак схильності до банкрутства, а також своєчасно приймати фінансові рішення, що носять превентивний характер. Цьому, на нашу думку, сприятиме науково обгрунтований механізм фінансового оздоровлення підприємств.

Як відомо, термін "механізм" широко використовують в галузі техніки, і він означає "внутрішню будову явища, сукупність станів і процесів, з яких воно складається" [1, с. 619]. Запозичення його економічною наукою обгрунтоване, з нашого погляду, тим, що даний термін генерує здатність явища до руху і вказує "як робити". Тому дія механізму фінансового оздоровлення підприємств повинна забезпечувати реалізацію її мети здійснення. Зазвичай, механізм дії в сфері фінансів підприємницьких структур називають фінансовим механізмом. У науковій площині існує ряд підходів до розуміння його сутності.

Фінансовий механізм визначають як сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення [2, с. 275]. Тобто, для функціонального призначення фінансового механізму характерним є макро- і мікрорівень національного господарювання, він належить до базових понять, підкреслює М. Крупка [3, с. 44].

Ми у дослідженні не торкаємося дискусійних аспектів наукових підходів до розкриття поняття "фінансовий механізм" на макрорівні і лише зауважимо, що у вітчизняних наукових дослідженнях його розкривали ряд вчених-економістів, серед них такі, як В. Базилевич, Л.

Баластрик, М. Крупка, Я. Ларіна, С. Львовчкін, С. Мочерний, В. Опарін, О. Плахотнюк, В. Федосов.

Щодо трактування поняття "фінансовий механізм підприємства", то в економічній літературі трапляється ототожнення понять "фінансовий менеджмент підприємства" та "фінансовий механізм підприємства", розглядаючи останній як систему управління фінансами підприємств [4, с. 51; 5, с. 19].

Як сукупність форм і методів зовнішнього і внутрішнього впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства, призначених для підвищення ефективності фінансових результатів виробництва розглядає фінансовий механізм І. Сокирянська [6, с. 91]. Автор обмежила дію складових фінансового механізму підприємства, зосередивши увагу на фінансових результатах тільки від операційної діяльності, залишивши за межами результати фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Подібний підхід до визначення фінансового механізму підприємств, як "... системи фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності ... підприємства за відповідного нормативного, правового та інформаційного їхнього забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро-... рівні" знаходимо у О. Ковалюк [7, с. 54].

Заслугує на увагу судження вчених А. Єпіфанова, В. Москаленка та О. Шипунова, які обґрунтовують самостійність фінансового механізму підприємства, трактуючи його як сукупність фінансових та економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою котрих регулюють фінансово-економічні процеси й відносини з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства [8, с. 9]. Ми розділяємо колективну думку вчених у тому, що дія фінансового механізму повинна бути спрямована на кінцеві результати діяльності підприємства.

Враховуючи, що фінансовий механізм підприємства має об'єктивний характер, оскільки визначений об'єктивними економічними законами розвитку діяльності підприємства, то саме через нього усі економічні явища відбуваються у певній послідовності й спричиняють передбачувані результати, підкреслює французький дослідник А. Кульман [9, с. 15]. Тому можна вести мову про його роль і місце в умовах перебування підприємства у фінансовій скруті. Зважаючи на масштабність і вагомість загрози неплатоспроможності підприємства, структуру, співвідношення складових процесу фінансового оздоровлення, його механізм слід визначати конкретними завданнями підприємств-боржників,

а його дії мають бути спрямовані на відновлення платоспроможності та зміцнення фінансового стану.

З огляду на це, механізм фінансового оздоровлення слід розглядати як сукупність правового, нормативного, інформаційного та фінансового забезпечення, що створює умови й спрямоване на реалізацію послідовних і взаємопов'язаних заходів виробничо-технічного, організаційно-правового, соціального, фінансово-економічного характеру, з метою відновлення платоспроможності промислових підприємств, забезпечення прибутковості та зміцнення їх фінансового стану (рис. 1).

Слушною у цьому зв'язку є думка Дж. Робінсон, яка зауважила, що тільки застосовуючи свій інструментарій під час дослідження й спостережуваних фактів, економісти можуть побудувати таку модель реальної діяльності, для розроблення якої і має слугувати створюваний інструментарій [10, с. 37]. Отже, мета складових механізму фінансового оздоровлення - створювати необхідні умови для зміцнення фінансового стану промислових підприємств.

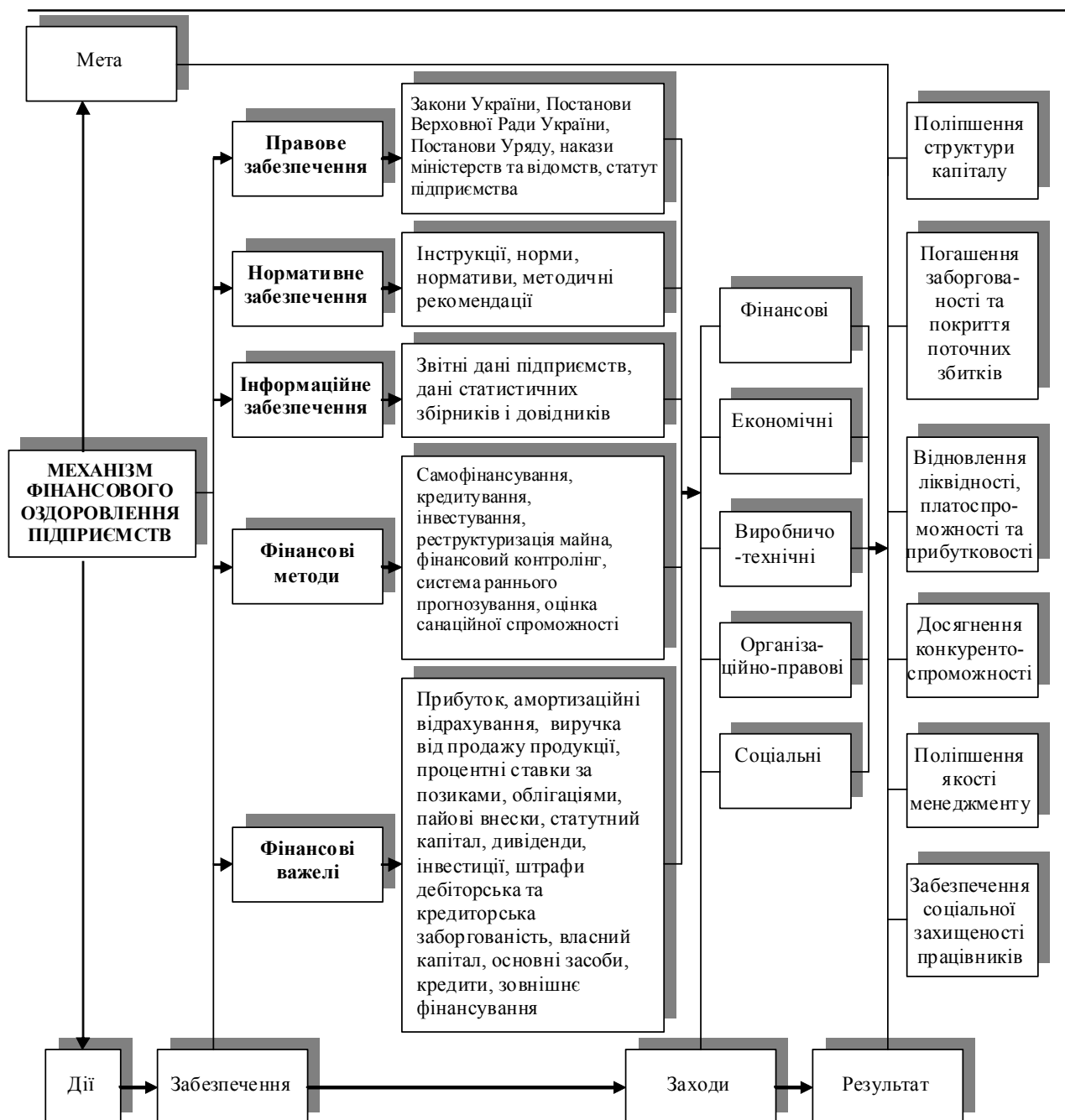
Вагомим для визначення механізму фінансового оздоровлення є твердження В. Федосова про те, що вплив фінансового механізму на різні аспекти виробництва має кількісну і якісну визначеність [11, с. 69].

Кількісна сторона дії механізму фінансового оздоровлення має створювати умови для відновлення платоспроможності підприємств, досягнення прибутковості та зміцнення фінансового стану, а якісна - забезпечувати цільове спрямування дії його складових (див. рис. 1.3).

У механізмі фінансового оздоровлення або санації нормативно-правове та інформаційне забезпечення створює нормативно-правове поле його дії. Це пояснюється, як уже було зазначено, економічною природою та умовами здійснення фінансової санації.

Основою згаданого механізму в контексті нормативно-правового та інформаційного забезпечення є: законодавство про неплатоспроможність, податкове законодавство, нормативні акти, що регулюють фінансові відносини між підприємством, фінансово-кредитною системою та державою, стандарти бухгалтерського обліку і звітності.

Основною та найбільш важливою складовою механізму фінансового оздоровлення є фінансове забезпечення у вигляді його методів та важелів. В економічній літературі висвітлено ряд підходів до визначення методу фінансового забезпечення. Зокрема, В. Опарін назвав його "глобальним і узагальнюючим" разом із фінансовим регулюванням [12, с. 19]. Автор зазначив, що

Рис. 1. Структурно-логічна схема механізму фінансового оздоровлення підприємств

даний метод охоплює окремі часткові методи і виділив "як структурні підсистеми... механізму, що характеризують зміст фінансового впливу...-самофінансування, кредитування, акціонерний капітал, бюджетні асигнування".

Однак, фінансове забезпечення та фінансове регулювання - це дві різнобічні дії, спрямування яких має комплексну природу. Фінансове регулювання, в більшості випадків - дія зовнішнього впливу, суб'єктом якого виступає переважно держава, а фінансове забезпечення характеризує внутрішнє формування ресурсного потенціалу, суб'єктом якого є всі учасники підприємницької структури. Тому названі методи

у механізмі фінансового оздоровлення підприємств повинні мати чітку конкретизацію для того, щоб їх можна було ефективно використовувати.

Фінансові методи необхідно розглядати як конкретні послідовні способи дії механізму, спрямовані на реалізацію розроблених заходів фінансової санації у сфері мобілізації та використання фінансових ресурсів підприємств для відновлення їх платоспроможності, досягнення прибутковості та зміцнення фінансового стану. На нашу думку, методами механізму фінансового оздоровлення підприємств можуть бути: самофінансування, кредитування, реструктуризація, інвестування та інші.

Застосування згаданих методів обумовлено специфічною природою поняття фінансового оздоровлення.

Так, методом самофінансування передбачено всі витрати підприємства покривати за рахунок власних джерел. Практично в умовах фінансового оздоровлення метод самофінансування реалізують, мобілізуючи внутрішні фінансові ресурси підприємства. Воно є гарантом отримання і повернення залучених та позичених коштів підприємства на поточну діяльність та фінансування інвестиційних проектів. Це, зокрема, ефективне використання амортизаційних відрахувань, отриманого прибутку, рефінансування дебіторської заборгованості.

Метод кредитування забезпечує раціональне використання грошових ресурсів підприємства і виступає як регулятор його грошового обігу, тобто впливає на готівковий та безготівковий оборот. Він реалізується в обґрунтуванні доцільності отримання кредиту як на короткотерміновий, так і на довготерміновий періоди. Специфічною рисою даного методу у механізмі фінансової санації підприємств є те, що його застосування визначає банк, як суб'єкт зовнішнього впливу на їх діяльність через сприяння досягненню високої прибутковості, розширення асортименту товарів і послуг, впровадженню у виробництво досягнень науково-технічного прогресу.

Реструктуризація у механізмі фінансового оздоровлення має комплексне спрямування. Треба розуміти тісний зв'язок між різними рівнями, формами та методами реструктуризації, які є складовими процесу перетворень в економіці підприємства, оскільки характер та особливості реструктуризаційних процесів залежать від рівня його платоспроможності. Як відомо, основними видами реструктуризації є операційна реструктуризація, реструктуризація майна та фінансова реструктуризація, які спрямовані на зміни в організаційній та фінансово-господарській діяльності підприємств, у яких виникає загроза неплатоспроможності, без зміни їх правового статусу. Особливої уваги в механізмі фінансового оздоровлення заслуговує метод фінансової реструктуризації, який передбачає тісну співпрацю підприємства зі своїми кредиторами. Дана співпраця спрямована на досягнення позитивної зміни структури пасивів, що здійснюється шляхом відстрочки погашення заборгованості, зниження процентної ставки, визначення найбільш привабливої для підприємства схеми погашення заборгованості, анулювання частини або всієї заборгованості та отримання нових позик, кредитів і гарантій.

Одним із прогресивних методів додаткового отримання фінансових ресурсів для зміцнення платоспроможності підприємства є метод

інвестування. Використання даного методу забезпечує постійне економічне зростання за рахунок збільшення обсягів діяльності підприємства, а також галузевої, асортиментної та регіональної диверсифікації цієї діяльності.

Між ефективністю інвестиційної діяльності і темпами економічного розвитку підприємства існує прямиий зв'язок. Тому за наявності альтернативних рішень при інвестуванні в умовах фінансової санації варто за інших однакових умов вибирати ті, що забезпечують в кінцевому підсумку найбільшу суму чистого прибутку в розрахунку на вкладений капітал. Однак, слід враховувати, що загроза неплатоспроможності підприємства посилює інвестиційні ризики, які можуть викликати втрату не лише прибутку і доходу від інвестицій, але й частини капіталу, що інвестується. Тому при реалізації окремих інвестиційних проектів механізм фінансового оздоровлення повинен забезпечувати мінімізацію інвестиційних ризиків і пов'язаних з ними фінансових втрат.

Так, інвестиційна діяльність із використанням фінансових ресурсів у великих розмірах на тривалий період, як правило, призводить до зниження платоспроможності підприємства за поточними господарськими операціями через несвочасне виконання ним платіжних зобов'язань перед партнерами, державним бюджетом та іншими суб'єктами ринку, тобто створюються передумови для неплатоспроможності. Окрім того, фінансування окремих інвестиційних проектів часто здійснюється за рахунок значного використання позичених коштів. Значне підвищення частки позичених коштів в активах підприємства може призвести до зниження фінансової стійкості в довгостроковому періоді. Тому, формуючи джерела інвестиційних ресурсів, слід заздалегідь прогнозувати як це впливатиме на фінансовий стан підприємства та його поточну платоспроможність. Метод інвестування у механізмі фінансового оздоровлення безперечно є важливим напрямком зміцнення фінансових можливостей підприємства, якому загрожує неплатоспроможність.

При використанні фінансових методів застосовують ряд важелів. Важіль як "засіб, яким можна надати дії, сприяти розвитку чого-небудь, підсилити діяльність кого-, чого-небудь" [1, с. 215] є основою реалізації методів механізму фінансової санації. Фінансові важелі як прийоми дії методів складаються з результативних та зі стимулюючих і санкційних показників. Стимули матеріалізують фінансове заохочення підприємств, а санкції матеріалізують їх покарання. Запровадження лімітів обумовлює певні обмеження на витрати підприємства, а формування резервів направлено на нейтралізацію впливу непередбачуваних

факторів, що можуть виникнути. Таким чином, фінансові важелі механізму фінансового оздоровлення є діючими векторами впливу на зміцнення фінансової спроможності підприємств. До них відносяться прибуток підприємства, обсяг його виручки, амортизаційні відрахування, процентні ставки за позиками, облігації, пайові внески, статутний капітал, дивіденди, інвестиції, штрафи, види заборгованостей та ін. Конкретний склад фінансових важелів постійно змінюється залежно від поставлених завдань. Саме на управління ними та їх регулювання спрямовані заходи виробничо-технічного, організаційно-правового, соціального, фінансово-економічного характеру.

Висновки. Взаємозв'язок дій фінансових методів та фінансових важелів забезпечує позитивну результативність механізму фінансового оздоровлення, метою якої є збалансування інтересів підприємства та його партнерів із виробництва, реалізації продукції, наданих послуг і виконаних робіт, трудового колективу й державних структур. Тобто, дію складових елементів механізму фінансового оздоровлення спрямовують так, щоби забезпечити реалізацію мети здійснення - не допускати загострення фінансових проблем, зокрема загрози неплатоспроможності, збитковості його діяльності та погіршення фінансового стану. При цьому слід зауважити, що ефективність механізму здійснення фінансового оздоровлення залежить від достовірності виявлення внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на діяльність промислових підприємств, своєчасного виявлення загрози неплатоспроможності та встановлення їх санаційної спроможності.

Аннотація

Роман Грешко

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ФИНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕНИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Исследуются теоретические аспекты формирования механизма финансового оздоровления предприятий в современных условиях. Рассмотрено нормативно-правовое, информационное и финансовое обеспечение проведения оздоровления предприятий.

Ключевые слова: финансовый механизм, санация, финансовое оздоровление, финансовые методы, финансовые рычаги, кредитование, инвестирование, самофинансирование.

Summary

Roman Greshko

FORMING OF MECHANISM FINANCIAL MAKING HEALTHY OF ENTERPRISES IS IN MODERN TERMS

In the article the theoretical aspects of forming of mechanism of the financial making healthy of enterprises are investigated in modern terms. The normatively-legal, informative and financial providing of realization of making healthy of enterprises is considered.

Keywords: financial mechanism, sanation, financial making healthy, financial methods, financial leverages, crediting, investing, self-finances.

Список літератури

1. Новый тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Т. 2. - К.: Видавництво АКОНІТ, 2000. - 911 с.
2. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. - 2-ге вид., виправлене та доповнене. - Львів: Центр Європи, 1997. - 576 с.
3. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. - Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка. - 2001. - 608 с.
4. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. - К: Ника-Центр. - 1999. - 590 с.
5. Фінанси підприємств: Підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. - 5-те вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2004. - 546 с.
6. Сокирянська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства // Фінанси України. - 2003. - № 1. - С. 88-95.
7. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму // Фінанси України. - 2003. - № 4. - С. 51-59.
8. Єпіфанов А. О., Москаленко В. П., Шипунова О. В. Обґрунтування фінансового механізму підприємства // Фінанси України. - 2004. - № 1. - С. 3-11.
9. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с фр. Е. П. Островской. - Общ. ред. Н. И. Хрустальной. - М.: Прогресс, 1993. - 192 с.
10. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. - М.: Прогресс, 1986. - 472 с.
11. Государственные финансы: Учеб. пособие для экон. вузов и фак. / Под ред. В. М. Федосова, С. Я. Огородника и В. М. Суторминой. - К.: Лыбидь, 1991. - 276 с.
12. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : Навч. посіб. - 2-ге вид., доп. і перероб. - К.: КНЕУ, 2001. - 164 с.